

DZIECKO RYZYKA DYSLEKSJI

Termin **dysleksja** kojarzy się najczęściej z zaburzeniami dzieci w wieku szkolnym, które objawiają się kłopotami z nauką pisania, czytania, z ortografią i matematyką. Niektórzy kojarzą dysleksję wyłącznie z odwracaniem liter i słów, inni z wolnym tempem uczenia się. A dysleksja ma przecież wiele stron.

Istnieje pewien procent dzieci, które od najmłodszych lat życia wykazują odmienne tempo rozwoju. Są wśród nich dzieci o rozwoju przyspieszonym, opóźnionym, a także dzieci z dysharmoniami rozwojowymi, czyli tzw. fragmentarycznymi deficytami rozwojowymi. Są to dzieci, u których mogą wystąpić specyficzne trudności w uczeniu się.

Trudności w uczeniu się mogą pojawiać się jeszcze przed podjęciem obowiązku szkolnego, a więc w wieku przedszkolnym, zapowiadając specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu (tzw. dysleksję rozwojową) na dalszych etapach kształcenia. Dzieje się tak w przypadkach nieharmonijnego rozwoju psychoruchowego dzieci z powodu opóźnień w rozwoju funkcji percepcyjno-motorycznych, uczestniczących w nabywaniu umiejętności czytania i pisania. Chodzi tutaj o zaburzenia funkcji językowych, spostrzegania (wzrokowego, słuchowego), a także motoryki, uwagi, pamięci (wzrokowej, słuchowej, ruchowej), lateralizacji (stronności ciała) i orientacji w przestrzeni. Wobec młodszych dzieci (w wieku przedszkolnym) oraz uczniów, którzy napotykają na pierwsze, lecz nasilone trudności w nauce, pomimo inteligencji w normie, dobrze funkcjonujących narządów zmysłów i właściwej opieki dydaktycznej i wychowawczej stosuje się termin: „ryzyko dysleksji”.

Terminy „ryzyko dysleksji” czy „dzieci ryzyka dysleksji” zostały po raz pierwszy użyte przez prof. M. Bogdanowicz w 1993 roku na Ogólnopolskiej Konferencji Polskiego Towarzystwa Dysleksji w Gdańsku i szybko się rozpowszechniły. Dotyczyły one dzieci w przedziale wiekowym od okresu poniemowlęcego do około ósmego roku życia dziecka.

Ryzyko dysleksji jest najbardziej prawdopodobne u dzieci:

- a) pochodzących z nieprawidłowo przebiegającej ciąży i skomplikowanego porodu (są to dzieci urodzone przedwcześnie, w zamartwicy, z niską wagą urodzeniową, w złym stanie fizycznym, które w skali Apgar uzyskały poniżej sześciu punktów);
- b) obciążonych genetycznie (tzn. w rodzinie występuje dysleksja, opóźnienia w rozwoju mowy, leworęczność);
- c) u których można zaobserwować dysharmonie w rozwoju psychomotorycznym (tzn. występują u nich symptomy ryzyka dysleksji).

Aby jednak stwierdzić z całą pewnością, że dziecko jest zagrożone dysleksją lub ma dysleksję należy postawić wnikliwą interdyscyplinarną diagnozę (psychologiczną, pedagogiczną, logopedyczną, medyczną).

Symptomy ryzyka dysleksji u dzieci w młodszym wieku szkolnym:

Dzieci „ryzyka dysleksji” mogą być identyfikowane przez rodziców, nauczycieli, logopedów na podstawie charakterystycznych symptomów. Niekiedy pojawiają się one już w okresie niemowlęcym. Objawy ryzyka dysleksji są możliwe do rozpoznania na podstawie uważnej obserwacji dziecka. Istnieją indywidualne różnice charakterystyczne dla poszczególnych dzieci dyslektycznych. Można jednak wyróżnić specyficzny dla dysleksji syndrom (zespół objawów),

odróżniający ją od pokrewnych patologicznych zjawisk. Wszystkie te symptomy mogą występować w różnych układach i w różnym stopniu nasilenia. M. Bogdanowicz uwzględnia takie aspekty rozwoju psychoruchowego dziecka jak: rozwój motoryki (dużej i małej); funkcje wzrokowe; koordynację wzrokowo-ruchową funkcje językowe; lateralizację; orientację w schemacie ciała i przestrzeni; orientację w czasie; czytanie; pisanie (w okresie szkolnym).

Do ogólnych symptomów dysleksji należą:

- 1) Wyraźna rozbieżność między poziomem czytania a rezultatami w nauce innych przedmiotów (na niekorzyść czytania);
- 2) Wyraźna rozbieżność między poziomem rozwoju umysłowego a poziomem czytania;
- 3) Często występujące błędy w pisaniu, niekiedy obniżony poziom graficzny pisma;
- 4) Trudności w opanowaniu języków obcych;
- 5) Obniżona zdolność analizy i syntezy wzrokowej;
- 6) Obniżona zdolność analizy i syntezy słuchowej;
- 7) Zaburzenia w rozwoju mowy, artykulacji;
- 8) Zaburzenia orientacji czasowo-przestrzennej;
- 9) Zaburzenia rozwoju ruchowego, sprawności manualnej;
- 10) Zaburzenia procesu lateralizacji;
- 11) Częściej występujące trudności w czytaniu i pisaniu u chłopców niż u dziewcząt;
- 12) Współwystępujące z trudnościami w czytaniu i pisaniu objawy nerwowości i zaburzenia zachowania;
- 13) Dość częste mikrouszkodzenia tkanki mózgowej w okresie okołoporodowym;
- 14) Brak uszkodzenia narządu wzroku i słuchu;
- 15) Zaburzenia pamięci;
- 16) Obniżona zdolność myślenia pojęciowego;
- 17) zaburzenia rozwoju mowy .

M. Bogdanowicz grupuje symptomy ryzyka dysleksji według najważniejszych obszarów aktywności i umiejętności dzieci: motoryki (dużej i małej), funkcji wzrokowych, językowych, uwagi, itp.). Tak więc dzieci w młodszym wieku szkolnym mogą przejawiać następujące objawy ryzyka dysleksji:

Klasa „0”:

- Motoryka mała (niska sprawność manualna):
 - trudność i niechęć do wykonywania czynności samoobsługowych, np. zapinania małych guzików, sznurowania butów, używaniem widelca, nożyczek;
 - trudności z opanowaniem prawidłowych nawyków ruchowych podczas rysowania i pisania (niewłaściwe trzymanie ołówka czy kredki w palcach, nieprawidłowy kierunek kreślenia linii pionowych (od dołu do góry) i poziomych (od prawej do lewej).
- Motoryka duża (obniżona sprawność ruchowa):
 - dziecko słabo biega;
 - ma kłopoty z utrzymaniem równowagi, np. podczas chodzenia po linii krawężnika;
 - z trudem uczy się jeździć na rowerze, hulajnodze, nartach czy łyżwach;
 - jest niezdarne w ruchach, niechętnie uczestniczy w zabawach ruchowych.
- Koordynacja wzrokowo-ruchowa:
 - dziecko ma trudności z budowaniem z klocków;
 - niechętnie rysuje lub wykonuje bardzo uproszczone rysunki;
 - nieprawidłowo trzyma ołówek - rysując za mocno lub za słabo go przyciska;
 - ma trudności z narysowaniem szlaczka, figury geometrycznej.

- Funkcje wzrokowe:

- dziecko rysuje skomplikowane rysunki, jednak robi to nieporadnie, niedbale;
- trudności z wyróżnianiem elementów z całości, a także z ich syntetyzowaniem w całość, np. podczas budowania według wzoru konstrukcji z klocków lego, nie radzi sobie z układaniem puzzli, mozaiki, z wyodrębnianiem szczegółów różniących dwa obrazki;
- często nie odróżnia kształtów podobnych (np. figur geometrycznych, liter m-n, l-t-l) lub identycznych, lecz inaczej położonych w przestrzeni (np. liter p-g-b-d).

- Funkcje językowe:

- opóźniony rozwój mowy;
- nieprawidłową artykulację wielu głosek;
- problemy z wypowiedzianiem nawet niezbyt złożonych wyrazów (częste przekręcanie wyrazów – przestawianie głosek czy sylab, asymilacje głosek np. lasek-laszek);
- ma trudności z zapamiętaniem i odtworzeniem nazw (szczególnie sekwencji nazw, takich jak pory dnia, nazwy posiłków, miesiące, sekwencji cyfr - szeregów czterocyfrowych);
- w swoich wypowiedziach używa głównie równoważników zdań i zdań prostych, posiada mały zasób słownictwa;
- przy budowaniu wypowiedzi popełnia liczne błędy gramatyczne;
- ma kłopoty z poprawnym używaniem wyrażen przyimkowych wyrażających stosunki przestrzenne: nad - pod, za - przed, wewnątrz - na zewnątrz;
- nie różnicuje często podobnych głosek (np. z-s, b-p, k-g) w porównywanych słowach typu: baba - papa lub tzw. sztucznych: resa – reza;
- myli nazwy zbliżone fonetycznie;
- dziecko ma trudności z dokonywaniem operacji na cząstkach fonologicznych (analizy, syntezy, opuszczania, dodawania, zastępowania i przestawiania), a więc wydzieleniem sylab i głosek ze słów, ich syntetyzowaniem (zaburzenia analizy i syntezy głoskowej i sylabowej), analizowaniem struktury fonologicznej słów (np. w poleceniach typu odszukaj słowa ukryte w nazwie „lewkonia”), rozpoznawaniem i tworzeniem rymów;
- nie potrafi zapamiętać krótkiego wierszyka, piosenki;
- dziecko z trudem zapamiętuje alfabet, tabliczkę mnożenia, myli się;
- ma problemy z szybkim wymieniem nazw, np. ptaków, owoców;
- wolno nazywa pokazany szereg obrazków, itp.

- Lateralizacja:

- brak przejawów preferencji jednej ręki, ustalenia ręki dominującej – dziecko jest oburęczne.

- Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni:

- dziecko ma problemy ze wskazywaniem na sobie części ciała, gdy określa je terminami: prawe - lewe (np. prawa i lewa ręka, noga, prawe ucho);
- nie umie określić kierunku na prawo i na lewo od siebie (np. droga na lewo, drzwi po prawej stronie, itp.).

- Orientacja w czasie:

- dziecko często nie potrafi określić pory roku, dnia.

- Czytanie:

- dziecko czyta bardzo wolno;
- przeważnie głoskuje i nie zawsze dokonuje poprawnej syntezy;
- przekręca wyrazy;
- nie rozumie tego, co czyta.

- Pisanie:

- często pisze litery i cyfry jak w odbiciu lustrzanym;
- odwzorowuje wyrazy, zapisując je od strony prawej do lewej.

Wiek szkolny (klasa I – III):

Uczniowie klas zintegrowanych (I – III), którzy są zagrożeni dysleksją przejawiają symptomy wyżej wymienione oraz:

- **Motoryka duża:**
 - dziecko ma problemy z utrzymaniem równowagi na rowerze, nartach, łyżwach czy hulajnodze;
 - nie chce brać udziału w zajęciach w-f i zabawach ruchowych, szczególnie, gdy wykonywane są trudniejsze układy gimnastyczne.
 - dziecko nie rozumie treści tekstu.
- **Pisanie:**
 - problemy z zapamiętaniem kształtu trudniejszych liter (np. wielkich pisanych liter F, H, Ł, G);
 - mylenie liter podobnych (l - t - ł);
 - mylenie liter identycznych, ale inaczej położonych w przestrzeni (p – d – g – b);
 - przepisywanie tekstów z błędami;
 - mylenie liter odpowiadających głoskom podobnym fonetycznie (z – s, k – g, d – t) oraz głosek i – j, ą – om, ę – em;
- **Motoryka mała:**
 - dziecko nie potrafi jeszcze do końca samodzielnie się ubierać, myć, jeść sztucjami.
- **Koordinacja wzrokowo-ruchowa:**
 - dziecko ma kłopoty z rzucaniem do celu i chwytaniem;
 - niechętnie pisze i rysuje (zbyt mocno przyciska ołówek, więc ręka się szybko męczy);
 - nie mieści się w liniaturze zeszytu podczas rysowania szlaczków, ma trudności z rysowaniem trudniejszych figur geometrycznych;
 - niechlujnie rysuje i pisze (nieadekwatnie do swojego wieku).
- **Funkcje wzrokowe:**
 - dziecko ma problemy z wyróżnieniem elementów z całości i złożeniem ich w całość;
 - z trudem odnajduje różnice na podobnych obrazkach;
 - myli litery o podobnych kształtach (np. m-n, l-l) lub inaczej położonych w przestrzeni (p-b-g-d).
- **Funkcje językowe:**
 - wadliwa wymowa;
 - przekręcanie wyrazów bardziej złożonych;
 - błędy gramatyczne w wypowiedziach (głównie w używaniu wyrażen przyimkowych z: nad-pod, za-przed, wewnątrz-na zewnątrz, itp.);
 - dziecko ma także trudności z pamięcią fonologiczną, zapamiętywaniem sekwencji nazw, cyfr, sekwencji czasowej, szeregu słów, liter alfabetu, krótkich tekstów, tabliczki mnożenia;
 - występują problemy z szybkim wymienieniem nazw, np. warzyw lub nazwaniem szeregu obrazków.
- **Lateralizacja:**
 - u dziecka utrzymuje się oburęczność.
- **Orientacja w schemacie ciała i przestrzeni:**
 - występuje trudność z jednoczesnym wskazywaniem na siebie części ciała i nazywaniem ich (określenie prawej i lewej strony ciała);
 - dziecko ma kłopoty z określaniem położenia przedmiotów względem siebie;
 - pisanie zwierciadlane, zapisywanie wyrazów od prawej do lewej strony.

- Czytanie:

- występują trudności w nauce czytania (uczeń czyta bardzo wolno, a przy tym głoskuje lub sylabizuje lub czyta bardzo szybko, ale niedokładnie);
- błędy w zapisie zmiękczeń;
- częste opuszczanie, dodawanie, przestawianie liter, sylab;
- liczne błędy przy pisaniu ze słuchu.

- Orientacja w czasie:

- dziecko ma problemy z określaniem pory dnia, roku, godziny.

Współwystępowanie wielu z powyższych objawów u dziecka pozwala przypuszczać, że jest to dziecko ryzyka dysleksji. Zaobserwowanie takiej sytuacji powinno skłonić rodziców i opiekunów dziecka do wczesnego objęcia go specjalistyczną opieką, aby zapobiec późniejszym trudnościom i niepowodzeniom szkolnym.

Dlatego, jeśli wymienione zaburzenia utrzymują się jeszcze w II klasie szkoły podstawowej, należy przeprowadzić badanie diagnostyczne w poradni psychologiczno-pedagogicznej w celu wykluczenia lub potwierdzenia występowania dysleksji.

Opracowała - Agnieszka Sokółka

»

Bibliografia:

1. M. Bogdanowicz 2003 „Ryzyko dysleksji. Problem i diagnozowanie”.
2. Materiały z internetu.